

St. Michèle, De Dødes Ø.

Af Havearkitekt Johannes Tholle.

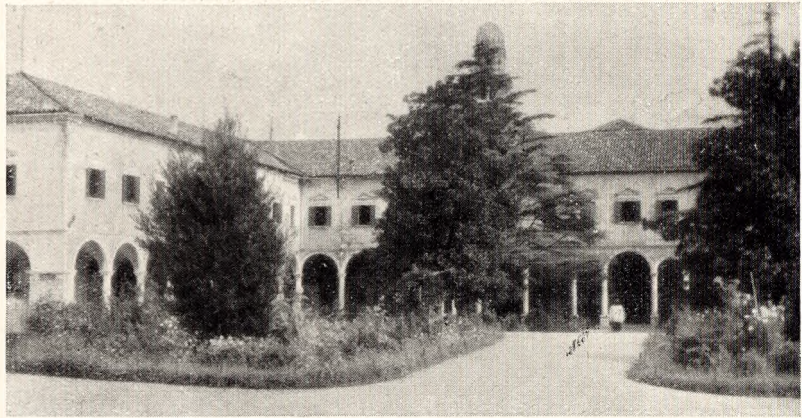
Hvor kan det være andet, end at Venedigs Kirkegaard maa være en Ø, og at man skal *sejle* til Kirkegaarden. I Venedig er jo intet som andetsteds i denne Verden, hverken Huse, Gader, Transportmidler eller Mennesker. Det er ikke blot som om den Udvikling, den øvrige Verden har været inde i, ganske er gledet den forbi, og var det ikke for de enkelte tudende Dampbaade paa Lagunernes stille Vande, saa vilde man næsten tro, at man var kommen til en hel anden Verden, end den vi ellers lever i. Nej, alt synes i Venedig at staa ligesaadan til, som da Dogerne tronede i al deres Vælde ved Piazzettaen, og da Patricierhusene rejste deres første Marmor søjler over Sumpenes Pæleværker, – og det er det, der gør Venedig til Perlen blandt Byer.

Men naar man da har konstateret det Faktum, at Venedigs Kirkegaard er en Ø, hvortil man kun kan komme ad Vandvejen, – saa undres man over, at denne Kirkegaard ikke er ældre, end Tilfældet er, og man staar tillige undrende overfor Spørgsmaalet om, hvor man, før Øen i 1810 blev Kirkegaard, har begravet Venedigs Døde, og hvilken af de 117 Øer der da har haft til Opgave at rumme deres Kirkegaard. Spørgsmaalet faar være ubesvaret, og vi vender Blikket ud over Lagunehavet imod den Ø, der nu i over 120 Aar har taget imod, hvad Byen har maattet overgive til dens moderlige Omhu.

Den ligger derude paa det stille Vand, og dens høje Murværker spejler sig deri, – hvide Felter skifter med røde, og midt i Fronten mod Venedigs yderste Promenade og Bolværk ser vi den højtidsfulde, stilfulde og prægtige Portal med Gitterlaagen for den Anlægsplads, der er beregnet for Ligfærd (se Billedet S. 39).

Vil man besøge Øen St. Michèle med *il Cimitero* (Kirkegaarden), maa man da have en Gondol derfra, hvor man opholder sig, eller man kan tage en Gondol eller Dampbaad fra den Kaj, der ligger Øen nærmest, *Fondamenta nuove*. Vælger man

Sørg gondolen foran St. Michèle.

det sidste Sted, vil man se Gondoler af forskelligt Udstyr ligge og vente paa dem, der ønsker at sejle til Øen, for enten atter at vende tilbage, eller for at finde deres sidste Hvilested og sove deres sidste Søvn derovre. Side om Side med mere eller mindre smukt udstyrede Leje-Gondoler for Turister ligger de taktfuldt udsmykkede Sørgegondoler (se Billedet S. 33); deres Sider er optrukne med lyse Baand paa mørk Bund, og midt i Gondolen har man den sarkofaglignende Opbygning, hvorpaa den Døde faar Lov at hvile under sin Charons Færd, den sidste Færgesfart.

I Modsætning til de almindelige Gondoler for Lysttrafik m. m., som er udstyrede med fantastiske Dragehoveder, har disse Liggondoler en mere jævn Prydelse i Stævn og Agterstavn, og Gondolièrerne er i et matrosagtigt Antræk. Maaske møder man denne stille Gondol, mens man selv er paa sin Turistfart over Lagunen, og med en vis Betagelse vil man da lægge Mærke til, hvorledes vor egen Gondolièr under dette Møde ganske opgiver sit Arbejde, og lader Gondolen skøtte sig selv, mens han i Andagt

Øverst: Parti af Hovedbygningerne ved Indgangen til Kirkegaarden.

Nederst: Karakteristiske Monumenter. Foto 1930.

og Ærbødighed blotter Hovedet og slaar Korsets Tegn, – en jævn og naturlig Ceremoni for Venezianeren, men et overmaade karakteristisk og ejendommeligt Møde og Sceneri for Turisten.

Fra Fondamenta nuove til St. Michèle er der kun ca. 1 km; hverken Gondolen eller Dampbaaden lægger til den før omtalte Indgangsportal, men til den langt beskednere Kaj, der ligger paa Øens nordvestlige Side, nemlig ved den Kirke, der har givet Øen sit Navn, *St. Michèle*. De høje Mure, som hegner Kirkegaardsøen, og som gaar lige ud imod Vandspejlet, er fortsat helt til Kajen, og efter vor Fart mellem de livligt farvede Pæle i Lagunehavet (runde med drejede Knapper foroven omtrent som Gondolstøtterne i Kanalerne) stiger vi ud paa Kajen. Vi har her et stort Komplex af Bygninger liggende for os, dels den nævnte Kirke, der er fra Renaissancetiden, bygget 1466–78 af *Lombardo Moretto*, dels det sekskantede *Capella Emiliana*, der er bygget af *Gir. Bergamasco* i 1528, og i Tilslutning til hvilke Bygninger der findes ret

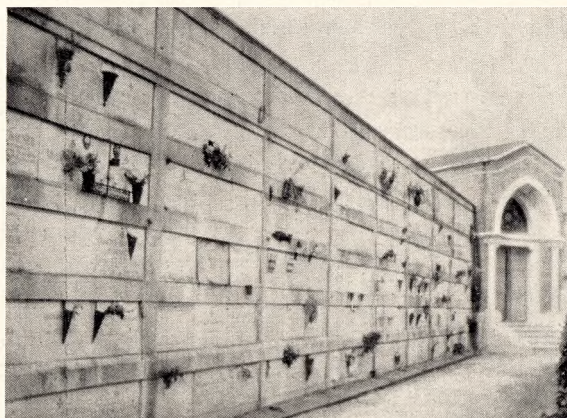
Øverst: Capella Emiliana.

Nederst: Ældre Billede af Monumenter.

omfangsrige klosterlignende lavere Bygninger (skimtes paa Planen S. 40 og ses paa Billederne S. 34–35). Kirken er rigt smykket med istriske Marmorarbejder, og paa Kapellet findes 3 yndefulde Marmorrelieffer af den lombardiske Skole.

Man skal igennem noget af dette Bygningsværk for at komme ind paa Kirkegaarden, og derved passerer man bl. a. foruden en fliselagt Klostergaard med Søjlegange ogsaa et Parti med et Slags Haveanlæg, hvori bl. a. findes nogle smukke Cedertræer. Og saa kommer man da yderligere igennem en af de mange pompøse Portaler, før Kirkegaarden ret aabner sig for vort Blik. Her gaar vi fra Afdeling til Afdeling, – hver omtrent kvadratisk og i Reglen indrammet af høje Murværker, som det ses paa Billedet, – disse flere Meter høje Murværk af forskellig Slags (se Billederne S. 36). For Foden af nogle findes et forhøjet og fliselagt „Fortov“, ad hvilket man praktisk spadserer omkring, og under hvis Dække Døde er nedsat. I Muren minder rigt udstyrede større eller mindre Marmormindesmærker og Fotografier om dem, der hviler for Murfoden,

og et Slags større Jardinièrer paa Fødder giver Mulighed for en Blomsterudsmykning ved Monumentet, ligesom der ved dettes Sider undertiden hænger brændende Olielamper. Andre Murværker ser nærmest ud som Urnemure i andre Lande og f. Eks. paa Bispebjerg, – kun er Felterne meget større, og Muren er i Virkeligheden en hel Bygning med 6 Etager. Det er muligt, at nogle af dem rummer Urner med Aske; men ret mange er det ikke. Venedigs Krematorium stammer nok fra 1891, men i

Øverst: Murværker med Epitafier; i Forgrunden den almene Del af Kirkegaarden.
Nederst: Murværker med Columbarier. Foto 1930.

de mere end 40 Aar er der kun bleven brændt lidt over 300, og de katolske Synspunkter gaar stærkt imod denne Form for Ligbegængelse. – Nej, Størsteparten af disse Columbarier er beregnet paa ikke brændte Lig, – de er beregnet til, at en hel Kiste kan skydes ind deri, ligesom man skyder en Skuffe ind i et Chatol. Derfor maa Murene danne dette Bygningsværk af sine flere Meters Tykkelse og Højde. Flere Steder ligger saadanne Columbarier parallelt med hinanden, kun med en Græsgang imellem, – andre Steder indrammer og afslutter de Kirkegaardsafdelingen. Ogsaa ved disse er der en Antydning af Udsmykning, – dels naturligvis et Navn m. m. paa den Plads, der lukker for „Cellen“, dels opsatte holdbare Kræmmerhuse eller enkelte smaa Jardinièrer med en Bagatel af Blomster, og paa høje Stiger kan man pynte sine Paarørendes Hvilested. Der er altsaa her en lignende Begravelsesform som i Spanien, men her er den dog – ligesaa lidt som der – eneraadende. Ogsaa egentlig Jordfæstelse finder Sted, ligesom iøvrigt ogsaa helt underjordiske Columbarier, en Slags Hvælvinger, forefindes, for en Del helt brøstfældige.

De Partier, hvor der finder egentlig Jordfæstelse Sted, ligger indenfor de nævnte Murværker m. m. og er opdelt i forskellige Afdelinger, der dels for flere Vedkommende har et fra det almindelige afvigende og karakteristisk Udseende, dels ogsaa gennemkrydses af Allèer med Taks og Pyramideppler. De særlige Afdelinger er f. Eks. betegnet som en græsk, en evangelisk o. l., ligesom det af Præget paa andre af dem er tydeligt, at i hvert Fald en af dem

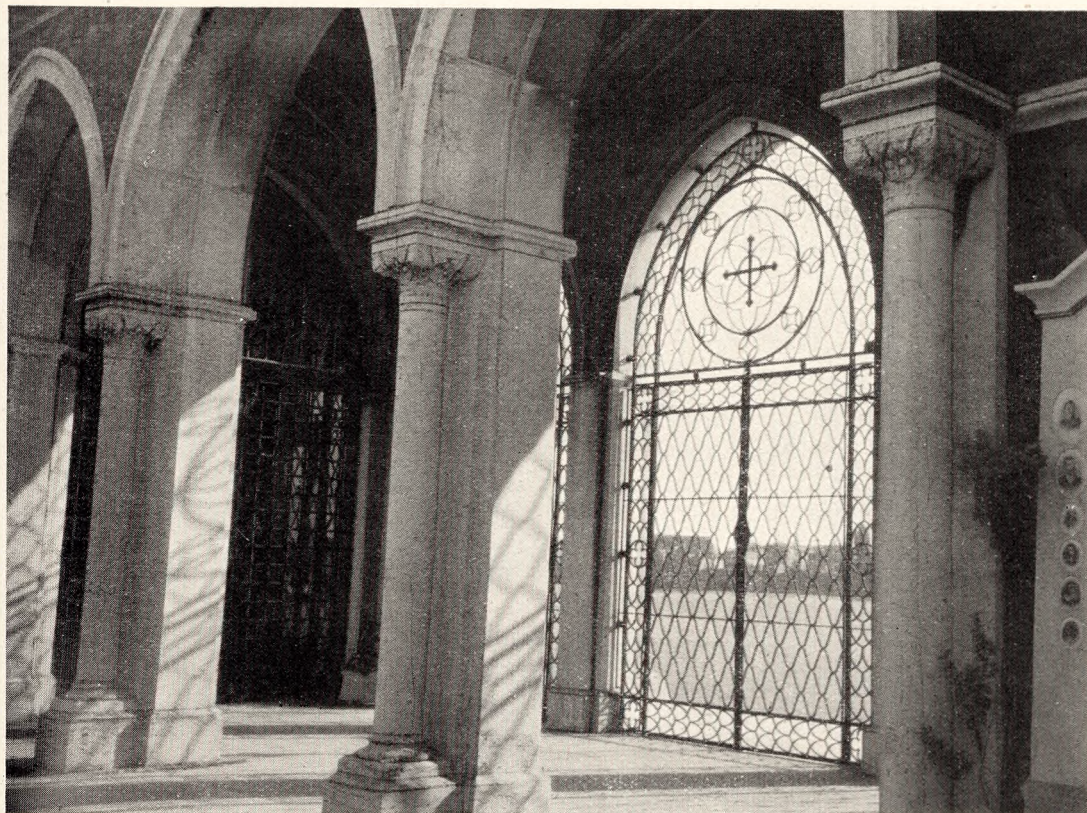
Øverst: Den almene Del af Kirkegaarden.
Nederst: Germansk præget Parti. Foto 1930.

er af germansk Tilknytning. Til flere af disse Afdelinger gives ikke uhindret Adgang, og kun ved at kigge gennem Laagerne er det muligt at faa Indblik i deres lille Verden. I en særlig stor Afdeling, der ligger frit ud mod Lagunen uden Mur mod denne, staar kun eet stort Monument i en mægtig velplejet Græsflade, – i en anden Rudimenter af Mindesmærker af det særegne Udstyr, som ses paa Billedet nederst S. 34–35; men af tidligere Billeder fra dette Sted at dømme har disse Mindesmærker forhen været langt mere udbredt og almindelige end nu, ligesom Navneplader m. m. nu mangler (se Billedet S. 35 nederst).

Hovedparten af de Partier, der er beregnet for Jordfæstelse, udgøres udelukkende af den almene Del, hvor Grav ligger ved Grav omtrent som paa vore gamle Kirkegaarde, dog uden disses Adskillelse i Familiegrave. Her staar Række op og Række ned af ganske enstonige smaa Marmorkors, der oftest er Gravens eneste Prydelse. „Hans“ eller „Hendes“ Billede og de nødvendigste Data samt en Olielampe og en kunstig Blomsterkrans pryder Korset, men Grav ligger ved Grav uden andet end lidt Græs, eller den enkelte Grav rummer en Iris, en Megasea, en Kentia, et Par Asters eller Zinnia og enkelte Pelargonier; Blomsterne staar ganske tilfældig paa Graven, der i de fleste Tilfælde gaar i eet med den Græsmark, hele Afdelingen udgør, – kun yderst sjældent er der en Antydning af en Buksbomoval derpaa. Det er tydeligt, at Monumenttypen er en Slags autoriseret Type; men det er ogsaa at se, at der er Folk, hvis Pung ikke har strakt til Indkøb af dette beskedne, kønne og tiltalende Monument, men har maattet nøjes med et umalet Trækors eller – intet. Hver Grav har en lille firkantet Sten med Nummer til Opretholdelse af et Oplysningssystem.

Hvor monoton end denne almene Afdeling er, saa har den dog noget rigtigt i sig, og var blot Partierne holdt bedre i Stand ved hyppigere Afslaaning af Græs (og Ugræs!), vilde det hele i Virkeligheden afgive et smukt og værdigt Kirkegaardsbillede; det er ikke tvivlsomt, om den germanske (og tildels nordisk) prægede Afdeling med de sirligt klippede Hække og Græsrabatter, men med forskelligartede Monumenter, vilde falde igennem ved en Sammenligning, naar begge Dele blev holdt lige godt, – nej, det er næsten sikkert, at den almene Del maatte bære Skønhedsprisen, – kun vilde man maaske ønske Afdelingerne noget mindre og efter hjemlige Forhold kræve bedre Adgang til Gravene m. m.

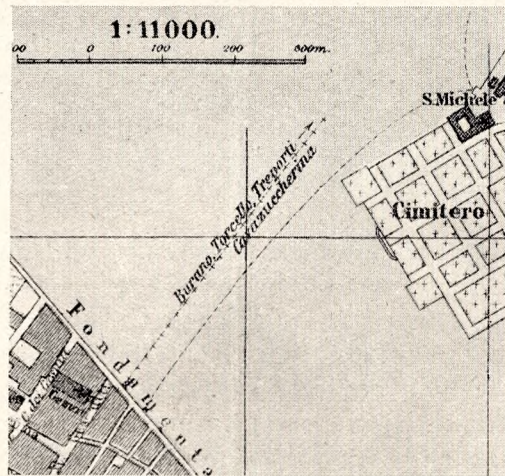
Paa de almene Kirkegaardsafdelinger er der kun Brug for lidet Gartnararbejde, – paa de andre noget mere, især paa de germansk prægede Afdelinger. Her er Kravene til Udsmykning meget nær lig med dem, vi stiller, og flittige Italienerne klipper her Hække og skuffer Gange lige som vi, mens vimse Firben slikker Solskin paa Marmorstøtter langs Vejene og smutter bort, saa snart nogen kommer dem nær. Paa andre italienske Kirkegaarde er det som paa den almene Del her, at det er saa som saa med Ordenen. Konservesdaaser er brugt til de afskaarne Blomster, tomme Urtepotter ligger hulter til bulter, det udgaaede erstattes ikke, og de slukkede Olielamper mangler Glas. Der er hverken en kyndig eller en kærlig Haand til at pleje Graven, – Gartneren er ligesaa sjældent at finde ved Graven som den sørgende Enke, begge Dele næsten ukendt. Der er italienske Kirkegaarde, som er aflaaet Aaret rundt og kun aabnes ved Begravelser og Højtider, især til Allehelgensdag. Og saaledes omtrent er det ogsaa her. Det kan hænde, at En, der har Raad dertil, faar en Præst ud paa il Cimitero for at læse en Messe; men kun faa synes at have Raad eller Trang dertil, – og derfor har St. Michèle kun faa Dage om Aaret, hvor der er Men-

nesker derude. Disse Dage er Allehelgensdag samt visse andre kirkelige Højtider.

Paa disse Højtidsdage drager ogsaa Venezianeren og Venezianerinden over Lagunen til il Cimitero, – ja netop *drager*; thi ved denne Lejlighed er der Mulighed for at spadsere over Vandet, at gaa fra Venedig til de Dødes Ø. Dette er saaledes at forstaa, at efter gammel Tradition dirigerer Venezianerne til disse Højtider saa mange Gondoler, som haves eller behøves, til Fondamenta nuove, – her lægges de ved Siden af hinanden ud i Lagunen, og over Gondolerne lægges Planker, hvorved der skabes en Bro fra Ø til Ø, fra De Levendes Venedig til De Dødes. Og paa disse Dage bringer da Livet i en mægtig Folkevandring af de 170 Tusind Indbyggere De Levende til De Døde, for at de ved deres Grave kan dvæle i Mindet om dem og bede for deres Sjæle. En Blomst tages maaske med, sikrere er dog Olien til den lille Lampe ved Graven, og Olielampernes Tusinder tændes til De Dødes Ære og Fred. Naar Besøget er forbi, og alle Venedigs Kirkeklokker har ringet for De Døde, gaar den store Folkevandring tilbage til de Levendes Land, og Gondoliererne drager Gondol efter Gondol mod sin Mole og Anlægsplads. Saa længe der endnu er Olie paa alle de smaa Lamper, blaftrer Lysene paa St. Michèle, – de blaftrer omkap med Lanterneerne paa Gondoler og Smaafyr over det stille Vand, – de forsøger at blinke til Lygterne paa Fondamenta nuove, som om de ved deres Skær kunde bygge en Lysbro mellem Levende og Døde, – bare for denne ene Gang, og under Devisen fra De Dødes Grave: *Fino alla morte.* –

En pragtfuld Portal med Gitterlaage. I Baggrunden skimtes Venedig.

Øverst: Mausoleum og Grave paa en germansk præget Afdeling.
I Midten: Situationsplan. Nederst: Kanale Grande med Rialtobroen i Venedig.